

Asia: VN/22303/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi esitutkintalain, oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain ja oikeudenkäymiskaaren 11 luvun 3 b §:n muuttamisesta

Esitutkintaa ja syyteharkintaa koskevat muutosehdotukset

1. Asianomistajan yksityisoikeudellisen vaatimuksen selvittäminen

Helsingin käräjäoikeus kannattaa tavoitetta, että yksityisoikeudelliset vaatimukset pyritään selvittämään esitutkinnassa. Erityisesti asioissa, joissa asianomistajia on suuri joukko, tulee varmistaa, ettei vaatimusten selvittäminen jää tuomioistuimen tehtäväksi oikeudenkäynnin käsittelyvaiheessa, koska se voi hidastaa ja kuormittaa käsittelyä merkittävästi. Esitutkinnassa tulee varmistua myös asianomistajien yhteystietojen riittävydestä sekä mahdollistaa yleisluontoinen ilmoitus esimerkiksi korvausvaatimusten liitynnästä rikoshyvitykseen. Erityisesti tilanteissa, joissa on suuri joukko asianomistajia, tulisi olla erillinen, tehostettu menettely tai tekninen ratkaisu vaatimusten kokoamiseksi.

Tällä hetkellä sujuvoittamisen näkökulmasta kuitenkin suuri suurin hyöty käräjäoikeudessa olisi ylipäänsä asianomistajan vaatimusten riittävä selvittäminen esitutkinnassa siten, että syyttäjä voisi näitä vaatimuksia ajaa. Vireille tulevissa ns. massarikoksissa käräjäsihteereiltä menee suuri työaika asianomistajan vaatimusten selvittämiseen. Ketjuajattelun mallin mukaisesti tämä selvitystyö on jäänyt saattamatta loppuun esitutkintavaiheessa. Usein esiintyvä tilanne on se, että myymälävarkauksissa syyttäjä ei ole ottanut ajaakseen asianomistajan vaatimuksia, koska esim. arvonlisäverokanta on ollut hänelle epäselvä. Syyttäjä ei myöskään aja vaatimuksia yksiselitteisesti selvissä myymälävarkauksissa tapauksissa, joissa vahinko on ilmoitettu vartiointiliikkeen vartijan laatimassa anastusilmoituksessa, jossa vaihtoehtona pyyntöä syyttäjälle ajaa yksityisoikeudellista vaatimusta ei ole. Kysymystä ei ole erikseen esitetty tutkinnassa, minkä vuoksi vaatimusten selvittäminen on jäänyt käräjäoikeuden tehtäväksi. Helsingissä on käynnissä koko ketjun haasteiden kartoittamiseksi ja tilanteen kohentamiseksi, jotta jutun kiertokulku olisi mahdollista saada jo voimassa olevan lainsäädännön aikanakin nykyistä huomattavasti sujuvammaksi. Tulokset tulevat nähtäväksi myöhemmin, mutta tämä ketjuajattelun näkökulma olisi syytä saada tuoduksi esiin myös tässä esityksessä. Tuomioistuin ei ole välttämättä oikea taho ottamaan yhteyttä asianomistajayhtiöihin vastaavan kaltaisten käytössä oleviin lomakkeisiin liittyvien puutteiden korjaamiseksi. Erityisesti vireille tulevien myymälävarkauksien (näpistysten) määrällinen kasvu

aiheuttaa selvityspyyntöjen muodossa suurta lisävaivaa myös asianomistajille. Tämä palvelisi tilannetta myös tulevaisuudessa, mikäli ehdotettu muutos ETL 1:2.1,3 hyväksytään.

2. Rikosilmoituksen kirjaaminen

Luonnoksessa ehdotetaan poliisille toimivaltaa esitutkinnan toimittamatta jättämiseen ja lopettamiseen ETL 3:9:ssä. Käytäntö tulee osoittamaan, tuleeko ehdotettu säännös ja sen tulkinta sekä toimivallan siirto poliisille tosiasiasa muuttamaan tämänhetkistä oikeustilaa. Ehdotettu rajaus ”jota on kokonaisuutena arvostellen pidettävä ilmeisen vähäisenä” jättää varsin paljon tilaa harkinnalle. Soveltamiskäytäntöä tulee sen vuoksi seurata.

3. Esitutkinnan toimittamatta jättäminen ja lopettaminen

Ei lausuttavaa.

4. Ilmoitus epäillyn oikeuksista ja kuulusteltavalle tehtävät ilmoitukset

Tässä yhteydessä olisi syytä nostaa esiin myös ongelmat liittyen kielellisiä oikeuksia koskeviin ilmoituksiin ja niitä koskevaan arviointiin, sillä ne liittyvät vahvasti oikeudenkäynnin sujuvuuteen.

Esitutkinnassa epäiltyä usein kuulustellaan suomeksi, vaikka hänen äidinkieltensä olisi ruotsi. Tämä kielivalinta johtaa usein syyttäjällä haastehakemuksen laatimiseen suomeksi. Näissä tilanteissa kysymys kielellistä oikeuksista oikeudenkäynnin kielen osalta nousee esiin vasta käräjäoikeudessa puheenjohtajan valmistellessa asiaa, haasteasiakirjoja laadittaessa tai pahimmassa tapauksessa vasta pääkäsittelyvaiheessa vastaajan halutessa käyttää äidinkieltään. Vaihe on myöhäinen ja voi johtaa virheellisiin valintoihin tuomioistuimen toimesta. Tästä syystä esitutkinta-aineistoon olisi syytä saada merkityksi syy käytetylle kielelle sekä tieto näkyviin, mikäli oikeudenkäynnin kielen suhteen toive kuitenkin olisi käyttää äidinkieltään.

Vastaava tilanne on käytännössä usein esillä, kun esitutkinnassa kuullun epäillyn tai asianomistajan äidinkieli on muu kuin suomi tai ruotsi. Kuulustelut on hoidettu suomeksi tai käyttäen eri kieliä yhdessä. Henkilön vajavainen kielitaito oikeudenkäynnistä selviämiseksi tai tarve käyttää kaikessa viranomaisasiointinnissa äidinkieltään tai muuta ymmärtämäänsä kieltä kuin kuulustelussa käytettyä kieltä nousee esiin varsin myöhäisessä vaiheessa siten, että se aiheuttaa tarpeettomia peruutuksia ja lisätyötä. Oikeudenkäyntikielen selvittäminen esitutkinnassa vähentäisi tarpeettomia peruutuksia.

Esitutkinnassa käytetyn kielen ilmoittamisen suhteen on viime vuosina tapahtunut edistymistä hyvään suuntaan eli tältä osin asiantila on jo aikaisempaan verrattuna parantunut.

5. Esitutkintaviranomaisen ja syyttäjän yhteistyövelvollisuus sekä loppulausuntomenettely

Syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen yhteistyön kehittäminen esitutkinnan aikana on kannatettavaa. Onnistunut esitutkintayhteistyö on merkittävässä asemassa etenkin laajoissa rikoskokonaisuuksissa.

Loppulausuntoja olisi syytä pyytää nykyistä useammin, jolloin jo syyttäjän haastehakemuksessa olisi mahdollista luoda parempi pohja jäsenllylle ja joutuisalle käsittelylle, ja rikosasioidenkin valmistelua saataisiin etupainotteisemmaksi. Nykyisellään tarve lisätutkinnalle ilmenee usein istunnossa tai vastaajan ennakkovastauksessa, mikä johtaa istuntojen peruuntumisiin ja siirtymisiin.

Loppulausuntopyyntöön tulee tarvittaessa sisällyttää yksilöityjä tarkempia kysymyksiä (esim. onko liitteissä kaikki tarvittava aineisto tai onko kaikki tarvittavat todistajat kuultu). Myös loppulausuntopyynnön ja sen aikataulutuksessa kannattaa hyödyntää syyttäjä- ja avustajayhteistyötä. On tärkeää, että menettely aikataulutetaan siten, että jokaisella osapuolella on myös käytännössä mahdollisuus perehtyä esitutkinta-aineistoon perusteellisesti ja kirjata perustellut lausuntonsa.

6. Perusteluvollisuuden keventäminen

Ei lausuttavaa.

7. Yleistiedoksianto erityisen laajoissa rikosasioissa

Helsingin käräjäoikeus kannattaa esitystä. Erityisesti suurten asianomistajamäärien asioissa ehdotus voi helpottaa tiedoksiantojen hallintaa. Samalla on huolehdittava tietosuojasta ja salassapidosta.

8. Tiedottaminen esitutkinnassa

Ei lausuttavaa.

Rikosasioiden tuomioistuinkäsittelyä koskevat muutosehdotukset

1. Tiedoksiantosäätely

Etsintäkuulutushaaste

Luonnoksessa esitetään haastemiehelle oikeutta haastaa sattumalta tapaamansa vastaaja ”tien päältä”. Se, mitä ongelmaa ehdotuksella tavoitellaan ratkaistavaksi ja mitä tämä käytännössä tarkoittaisi, jää avoimeksi. Tältä osin olisi syytä selventää asiaa.

ROL 5 luvun 8 §:n 3 mukaisella etsintäkuulutushaasteella tarkoitetaan sitä, että poliisilla on oikeus tien päällä henkilön tavatessaan ja omasta patja-järjestelmästäan havaitessaan, että henkilöllä on etsintäkuulutushaaste tiedoksiannettavana, haastaa henkilö siten, että hän kertoo haasteen sisällön pääpiirteittäin ja lähettää jälkikäteen asiakirjat postissa. Nykyisin poliisi tekniset valmiudet ovat kuitenkin kehittyneet ja poliisikin pystyy antamaan tien päällä tapaamalleen henkilölle haasteen tai kutsun tiedoksi ja tulostaa järjestelmistä haasteen, haastehakemuksen ja liitteet eli usein korvausvaatimukset. Tarvittaessa poliisilla on mahdollisuus käyttää pakkokeinoja henkilön pitämiseksi paikalla siksi ajaksi, kun asiakirjatuotanto järjestelmistä valmistuu.

Nykytekniikka mahdollistaa nykyisin myös sen, että haastemies antaa haasteita tiedoksi viraston ulkopuolella tapaamalleen henkilöllä. Haastemiehillä on käytössään matkapuhelimet sähköpostiyhteyksineen, kannettavat tietokoneet sekä tietyissä käräjäoikeuksissa myös matkatulostimet. Näin ollen he kykenevät antamaan tien päällä haasteita jo nykyisin tiedoksi, mikäli asiakas on yhteystyökykyinen. Kyseessä voi olla haastemiehen ennestään tuntema henkilö, jonka hän sattumalta tapaa viraston ulkopuolella, taikka asiakas, jota hän tavoittelee yhden haasteen tiimoilta, mutta hänelle onkin tullut tiedoksiannettavaksi myös toinen asia. Tällöin on kuitenkin kysymys haastemiehen normaalista tiedoksiantomenettelystä.

Mikäli olisi tarkoitus, että haastemiehille annetaan vastaavat etsintäkuulutusoukset kuin poliisilla tällä hetkellä on, tämä edellyttäisi, että haastemiehillä olisi pääsy poliisien patja-järjestelmään ja että haastemiehille annettaisiin vastaavat pakkokeinolain mukaiset kiinnipito-oikeudet ja henkilöllisyyden tarkastamisoikeudet kuin poliiseilla on. Tämä ei liene ehdotuksen tarkoitus, eikä tarkoituksenmukaista.

Puhelintiedoksianto

Luonnoksessa esitetään puhelintiedoksiannon soveltamisalan laajentamista kirjallisessa menettelyssä ratkaistaviin rikosasioihin sekä poissaolouhkaisiin rikosasioihin. Tiedoksiantotoiminnan kehittäminen sinänsä on perusteltua.

Luonnoksessa ei tässä yhteydessä arvioida sähköisen tiedoksiannon käyttöönottoa eikä sen laajuutta. Sen käyttöönotto tulee vaikuttamaan kuitenkin laajasti haastemiesten työhön. Tästä näkökulmasta puhelintiedoksiantojen todellisten hyötyjen arviointi jää puutteelliseksi.

Puhelintiedoksiannon laajentaminen rikosasioissa luonnoksessa ehdotettuihin asiaryhmiin asettaa käytännön toiminnan näkökulmasta käräjäoikeuden toiminnalle haasteita. Vastaajat ovat hyvin usein niin kutsuttuja moniongelmaisia ihmisiä. Käräjäoikeudella ei ole heidän yhteystietojaan, ei puhelinnumeroa eikä sähköpostiosoitetta. Lisäksi samoille vastaajille kertyy lukuisia rikosasioita, joissa kussakin haastehakemuksessa on aina ao. rikoksiin liittyvä seuraamuslupaus. Vastaajien kielitaito on hyvin usein puutteellinen tai puuttuu kokonaan, jolloin haasteasiakirjojen käännettäminen on tarpeen ja jolloin jo tiedoksiannon yhteydessä on käytettävä haastemiehillä käytössä olevaa tulkkausapplikaatiota. Käytännön haasteiden arviointia ja ratkaisukeinojen etsintää niihin olisi hyvä käsitellä jatkovalmistelussa.

Edellä mainituista syistä, kun puhelintiedoksiannon yhteydessä on varmistettava siitä, että tiedoksiannon vastaanottaja saa epäilyksettä tiedon asiakirjasta ja ymmärtää tiedoksiannon

merkityksen, sen säätämällä tavoiteltavia hyötyjä on haastava pelkästään luonnoksen perusteella arvioida.

Luonnoksessa nostetaan esiin syyttäjähasteiden käytön tehostamistarve osana rikosprosessin sujuvoittamista. Syyttäjähasteiden käyttöalaa olisi mahdollista hyödyntää laajemminkin jo nykyisen lainsäädännön nojalla, edellyttäen, että rikosprosessin eri toimijat toimivat johdonmukaisesti yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. On todennäköistä, että syyttäjähasteiden käyttö lisääntyy, mikäli kirjallisen menettelyn suostumusta koskevaa sääntelyä kehitetään ehdotetulla tavalla ja sen soveltamista yhdenmukaistetaan.

Helsingin kärjäoikeuden tuomiopiirissä syyttäjähasteiden määrä laski merkittävästi koronapandemian aikana, eikä se ole palautunut pandemiaa edeltävälle tasolle. Kärjäoikeudessa on viikoittain varattuna ennakoon sovitut istuntopäivät syyttäjähasteita varten (joka keskiviikko pois lukien arkipyhät), mutta kaikilta osin näitä aikoja ei tällä hetkellä hyödynnetä. Tämä näkyy istuntojen peruuntumisina, vaikka haastettavissa olevia vastaajia olisi.

Syyttäjähasteiden tehokkaampi hyödyntäminen parantaisi oikeudenkäyntien läpimenoa ja todennäköisesti myös vastaajien tavoittamista. Myös tämä näkökulma tukee tarvetta kehittää menettelyjä ja yhteistyötä rikosprosessin eri vaiheissa ja toimijoiden välillä.

Luonnoksessa kannustetaan prosessin ennakkoluulottomaan tarkasteluun rikosprosessin sujuvoittamiseksi. Tästä näkökulmasta voisi olla tarkoituksenmukaista esimerkiksi arvioida Ruotsissa käytössä olevan mallin kaltaisen menettelyn (snabbare lagföring) toteuttamiskelpoisuutta Suomessa.

Yhteenvedona voidaan todeta, että tiedoksiantomenettelyjen kehittäminen on kannatettavaa. Puhelintiedoksianto voi olla asiakkaan kannalta ymmärrettävämpää ja tehokkaampaa viestintää kuin paperimuotoinen tiedoksianto. Tuomioistuimille tulee kuitenkin aiheutumaan lisätyötä arvioitaessa tapauskohtaisesti, soveltuuko asiakirja puhelintiedoksiantoon ja kielellisten oikeuksien toteutumisen varmistamisesta. Järjestelmän toimivuus edellyttää selkeitä ohjeita ja tiedonkulkua.

Muistutusjärjestelmä tiedoksiannon jälkeen olisi perusteltu istuntojen peruuntumisten vähentämiseksi.

2. Kirjallinen menettely

Luonnoksessa ehdotetaan muutoksia ROL 5 a luvun kirjallisen menettelyn soveltamisalaan siten, että enimmäisrangaistus nostettaisiin neljään vuoteen vankeutta. Kirjallisessa menettelyssä voitaisiin

tuomita enintään yhden vuoden vankeusrangaistus nykyisen yhdeksän kuukauden asemesta. Lisäksi ehdotus sisältää muutosehdotuksen siten, että syytteen teonkuvauksen tunnustusta sekä suostumusta kirjalliseen menettelyyn ja pääkäsitteystä luopumisesta ei enää vaadittaisi tehtäväksi käräjäoikeudelle. Ehdotetun 5a:1.1,2:n mukaan tältä osin riittäisi se, että vastaaja on esitutkinnassa tunnustanut teon ja ilmoittanut aikeestaan suostua kirjalliseen menettelyyn. Käräjäoikeudessa haasteessa ilmoitettaisiin vastaajalle, että asia voidaan ratkaista pääkäsitteystä toimittamatta, mikäli hän ei vaadi pääkäsitteelyn toimittamista.

Käräjäoikeus kannattaa kirjallisessa menettelyssä tuomittavan rangaistuksen korotusta yhteen vuoteen, kun vastaavasti ehdotetaan ROL 8:11 poissaolokäsittelyn edellytysten selkeytystä korottamalla niin ikään vastaajan poissa ollessa tuomittavan rangaistuksen pituus vastaamaan pituudeltaan kirjallisessa menettelyssä tuomittavaa rangaistusta. Tällöin lisätään sujuvuutta siinä, että kirjallisen menettelyn asemesta asia voidaan käsitellä istunnossa myös vastaajan poissa ollessa, mikäli hän haluaisi asiansa tulevan ratkaistuksi pääkäsitteelyssä.

Luonnoksessa esitykseksi ehdotetaan kirjallisen menettelyn edellytysten laajentamista ROL 5a:1.1:ssä koskemaan rikoksia, joissa säädetty ankarin rangaistus olisi enintään neljä vuotta. Rangaistusmaksimin korotusesitys on perusteltu, muttei yksiselitteinen asia, sillä se toisi soveltamisalaan useita vakavia tekoja, joissa tunnusmerkistötekijät tai kvalifiointiperusteet sisältävät hyvin paljon harkintaa. Syyttäjien esitykset kirjallisessa menettelyssä ratkaistaviksi asioiksi sisältävät tällä hetkelläkin hyvin usein sellaisia rikoksia, joissa pääkäsitteely on tarpeen ainakin syyttäjän argumentaation selville saamiseksi akkusatorisen menettelyn edellyttämällä tavalla ja sen jälkeen tapahtuvan tuomioistuimen harkinnan suorittamiseksi. Jo voimassa olevan lain näkökulmasta näitä rikoksia ovat hyvin usein eläinsuojelurikokset ja niihin liittyvä eläintenpitokielto, varsin usein petokset sekä rajanvetotilanteet kavallus/petos tai käyttövarkaus. Myös vainoaminen kuuluu tähän samaan kategoriaan. Toisinaan myös asianomistajan yksityisoikeudelliset vaatimukset muodostuvat sellaisiksi, joissa kirjallinen menettely ei ole enää mahdollista. Tätä näkökohtaa syyttäjä ei ole vielä esitutkintavaiheessa ottanut huomioon prosessilajivalintaa tehdessään. Tyypillinen esimerkki ovat kirjalliseen menettelyyn tälläkin hetkellä asteikkonsa perusteella sinänsä soveltuvat liikennejutut, joissa on aiheutunut vahinkoa mutta joissa esitutkinnan taso ja tarkkuus on nykyisin kovin vaihtelevaa ja hyvin usein osin puutteellista. Kaikissa edellä mainituin kaltaisissa tilanteissa on tärkeää säilyttää tuomioistuimen harkintavalta prosessilajin valinnassa.

Asiaan liittyvien suostumusten ja tunnustuksen selvittämisen siirtyminen kaikinensa esitutkintavaiheeseen ja ehdotus hiljaisen suostumuksen hyväksymisestä on kannatettava. Ns. massarikosten vastaajilla suostumus käytännössä usein jää vain antamatta, vaikka asia on usein selkeä ja vaikka epäillyt pääsääntöisesti esitutkinnassa ovatkin jo antaneet suostumuksensa. Vastaajan oman aktiivisuuden edellyttäminen on perusteltua. Ongelmia on tällä hetkellä esitutkinnassa kuitenkin siinä, että menettely tutkinnassa ei ole tasalaatuista. Suostumuksia ei ole selvitetty, ne ovat jääneet kirjaamatta tai suostumusta kirjalliseen menettelyyn on kysytty, vaikka edellytyksiä sille ei ole edes rangaistusmaksimin näkökulmasta. Suostumuksen merkityksen selostamisen tärkeyttä ja erityisesti pääkäsitteystä luopumisen alustavan kannanoton luonnetta olisi syytä korostaa tutkijan toimesta epäillylle. Tämä olisi hyvä tuoda esiin perusteluissa. Selvittämisvastuun siirtyminen esitutkintaan vaikuttaa tutkijoiden työhön. Joka tapauksessa

jatkovalmistelussa olisi hyvä kirjata perusteluihin selkeä maininta siitä, että suostumuksen tiedusteleminen olisi perusteltua tehdä siinä vaiheessa, kun asiassa kerätty todistelu on jo saatavilla tai ainakin osoitettavissa vastaajalle. Lisäksi ainakin ajatuksen tasolla epäily herättää ehdotettu tunnusten antamisen ajankohdan siirto esitutkintaan, sillä siinä vaiheessa kirjallisen menettelyn edellytetyksi ROL 5a:1.1,2:ssä asetettu syytteessä kuvatun teon tunnustaminen ei ole ollut vielä mahdollista. Teonkuvaus ei ole ollut vielä nähtävillä. Käräjäoikeus esittää jatkovalmistelussa pohdittavaksi, onko tälle ristiriidalle tehtävissä jotakin.

Luonnoksessa esitykseksi ehdotetaan ROL 5a:2:ään tiukennusta tältä osin säätämällä pääkäsittelyyn siirtämisen edellytykseksi erityinen syy voimassa olevan synn asemesta. Joka tapauksessa tärkeää on varmistaa, että prosessilajin valinnassa säilyy viimekätinen harkintavalta tuomioistuimella. Luonnoksessa tuodaan esiin, että tilastollisesti syyttäjät esittävät kirjallista menettelyä huomattavasti useammin kuin mitä asioita kirjallisessa menettelyssä ratkaistaan. Asiamäärissä lukumääräisesti suurin este kirjalliselle menettelylle on samalle vastaajalle lyhyen väliajan sisällä erillisinä haastehakemuksina vireille tulevat asiat ilman, että syyttäjä esittää kokoavaa seuraamuskannanottoa. Usein syy on myös edellä käsitelty soveltumattomuus kirjalliseen menettelyyn ROL 5a:1.1,5 nojalla (pääkäsittelyn toimittaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden myös kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta). Hyvin usein tilanne syyteharkintaan verrattuna voi myös muuttua asianomistajan käräjäoikeudelle toimittamien yksityisoikeudellisten vaatimuksen vuoksi, minkä vuoksi vastaaja ei anna suostumusta. Perusteluissa olisi hyvä analysoida muutoksen sisältöä myös esimerkkien valossa konkretisoimaan ehdotettua eroa. Ehdotuksen valossa näyttäisi siltä, että rikosasiaa ei voi siirtää kirjallisesta menettelystä pääkäsittelyyn pelkästään sillä perusteella, että vastaaja tarvitsisi käännöksen tuomiosta. Oikeuskäytännössä kirjallinen menettely on ollut lähtökohtaisesti käytössä vain suomen ja ruotsinkielisissä asioissa. Tuomion käännettäminen ROL 5a:8:n edellyttämällä tavalla pidentäisi käsittelyaikoja huomattavan paljon tai olisi toisinaan tarpeetonta, kun vastaaja on kokonaan tavoittamattomissa. Näissä tilanteissa pääkäsittely ratkaisun uhalla on sujuvampi vaihtoehto, kun tulkki on tilattavissa paikalle tarvittaessa.

Säännöskohtaisista ehdotuksista on syytä nostaa vielä esiin se, että luonnoksessa ei esitetä muutosta ROL 5a luvun 7 §:ään, jossa säädetään päätöksenteossa huomioon otettavasta aineistosta. Perusteluissa ei myöskään arvioida seikkoja, joiden johdosta muutokset eivät olisi tarpeen, vaikka tunnustuksen antaminen esitetään siirrettäväksi esitutkintavaiheeseen ja näin ollen tapahtuvaksi ennen kuin syytteessä esitetyt seikat lainkohdan edellyttämällä tavalla ovat olleet vastaajalla nähtävillä. Vrt. ehdotettu ROL 8 luvun 12 §, jossa yksiselitteisesti ehdotetaan säädettäväksi mahdollisuus ottaa huomioon vastaajan esitutkinnassa antama kertomus. Tämä arviointi olisi tarpeen tehdä jatkovalmistelussa.

3. Poissaolokäsittely

Helsingin käräjäoikeus pitää perusteltuna, että poissaolokäsittelyn sääntelyä yhdenmukaistetaan siten, että erilliset 8 luvun 11 ja 12 §:t korvataan yhdellä säännöksellä. Tämä selkeyttäisi oikeustilaa ja vähentäisi soveltamiskäytännön vaihtelua. Samalla on kuitenkin tärkeää, että tuomioistuimelle säilyy riittävä harkintavalta arvioida, onko poissaolokäsittely asianmukaista yksittäisessä tapauksessa, ja että säännös on niin selkeä, että sen perusteella voidaan luotettavasti ennakoita,

milloin poissaolokäsittely on mahdollista. Näin varmistetaan sekä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin toteutuminen että prosessuaalinen oikeusvarmuus.

Lisäksi Helsingin käräjäoikeus kannattaa ehdotetun ROL 8:12 §:n hyväksymistä esitetystä muodosta. Säännös selkeyttää oikeustilaa ja parantaa mahdollisuuksia ratkaista yksinkertaisia rikosasioita ilman vastaajan läsnäoloa kuitenkaan vaarantamatta oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin takeita.

Ehdotus luo rakenteen jo nykyisin käytössä olevalle poissaolokäsittelylle. Kuten Jokela (Rikosprosessioikeus, 2025, s. 511–512) toteaa, nykyinenkin sääntely mahdollistaa erityisen poissaolokäsittelyn, jossa asia voidaan ratkaista vastaajan poissaolosta huolimatta. Tällöin tuomioistuimen on selostettava esitutkintakertomukset, mutta esimerkiksi todistajien kertomuksia ei saa lukea pöytäkirjasta, eikä poissaoloa saa tulkita syytteen myöntämiseksi tai todisteeksi vastaajaa vastaan. Uudistus ei näin ollen muuta rakenteita olennaisesti, vaan täsmentää ja vahvistaa niiden soveltamisedellytyksiä.

Ehdotuksen mukaan poissaolokäsittely perustuisi siihen, että vastaajalle on hyvissä ajoin ennen käsittelyä toimitettu tieto käsittelystä ja todisteista sekä varattu tilaisuus lausua niistä. Jos vastaaja jää pois ilman laillista estettä, hänen katsotaan kieltäytyneen todistamasta omassa asiassaan, ja hänen aiempia kertomuksiaan voidaan käyttää todisteina. Säännös mahdollistaa selvästi sen, että yksinkertaisia asioita voidaan käsitellä tehokkaammin – kuitenkin loukkaamatta vastaajan oikeusturvaa.

Käytännön kokemuksen mukaan nykyisen ROL 8:12 §:n soveltaminen on jäänyt vähäiseksi, koska vastaajat harvoin palauttavat poissaolokäsittelyyn vaadittavaa suostumuslomaketta. Tästä syystä ehdotettu sääntely, joka ei perustu vastaajan nimenomaiseen suostumukseen vaan hänen toimettomuuteensa ja siihen liittyvään oikeusvaikutukseen, vastaa paremmin käytännön tarpeita.

Säännös ei alenna todistuskynnystä eikä muuta syyttömyysolettamaa. Se myös jättää tuomioistuimelle riittävästi harkintavaltaa arvioida, milloin vastaajan henkilökohtainen läsnäolo on asian selvittämiseksi tarpeen – esimerkiksi riitaiset tai laajaa henkilötodistelua edellyttävät asiat eivät jatkossakaan sovellu poissaolokäsittelyyn.

Voimassa olevat säännökset mahdollistavat myös asiamiehen käyttämisen henkilökohtaisen läsnäolon sijaista ylitörkeitä rikosasioita lukuun ottamatta. Tämän soveltaminen on useissa käräjäoikeuksissa jäänyt vähäiseksi osaltaan siksi, että toimiakseen säännös edellyttäisi, että vastaajalla on jo esitutkinnassa ollut avustaja tai puolustaja.

On tärkeää korostaa, että henkilökohtainen läsnäolopakko ei ole itseisarvo, vaan sen tulisi perustua prosessin tarpeisiin. Mikäli asianosainen ei itse osoita kiinnostusta osallistua käsittelyyn – esimerkiksi ei reagoi haasteisiin tai on muutoin passiivinen – ei ole tarkoituksenmukaista käyttää viranomaisten resursseja hänen paikalle saamiseen, ellei hänen läsnäolonsa ole välttämätöntä asian selvittämiseksi tai oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin turvaamiseksi. Poissaolokäsittelyä tai asiamiesedustusta on tällöin voitava käyttää joustavasti prosessiekonomian ja tarkoituksenmukaisuuden periaatteet huomioiden.

Helsingin kärjäoikeus pitää kannatettavana myös luonnoksessa ehdotettua muutosta, jossa poistetaan ero ROL 8:11 §:n ja 8:12 §:n käytön välillä uhan muotoon liittyen. Tämä selkeyttäisi myös kirjallisen haasteen yhteydessä annettavan istuntokutsun uhkaa. Muutoksen voidaan arvioida laajentavan poissaolokäsittelyn käyttöalaa, erityisesti kun kyse on selkeistä ns. massarikoksista (esim. rattijuopumukset, törkeät rattijuopumukset), joissa seuraamuskannanotto on usein 5–7 kuukautta vankeutta.

Käytännössä suostumus poissaolokäsittelyyn annetaan usein vasta sen jälkeen, kun vastaaja on otettu kiinni. Uusi säännös mahdollistaa oikeudenkäynnin etenemisen ilman tätä välikäsittelyä, ja siten voi myös estää tarpeettomia vapaudenmenetyksiä.

Ehdotettu sääntely on sisällöllisesti perusteltu ja tarpeellinen. Se lisää mahdollisuuksia käsitellä selväpiirteisiä rikosasioita ilman vastaajan läsnäoloa – myös henkilötodistelua vastaanottaen. Kokemukset esimerkiksi syyttäjahaasteiden yhteydessä Helsingissä ovat tältä osin olleet myönteisiä, vaikka käytännöt vaihtelevat tuomarikohtaisesti. Oikeudenmukainen oikeudenkäynti ja vastaajan oikeusturva ovat kuitenkin edelleen menettelyn keskiössä, ja viimekädessä tuomioistuimen tehtävänä on harkita käytettävän uhkan laji ja poissaolokäsittelyn soveltuvuus tapaukseen.

Ehdotusten vaikutukset ja muut huomiot

1. Onko teillä lisättävää tai huomioita vaikutustenarviointiin?

Helsingin kärjäoikeus näkee, että vaikutustenarviointi sisältää useita oletuksia, joiden toteutumista ei voida varmasti ennakoita. Esimerkiksi kirjallisen menettelyn tai poissaolokäsittelyn yleistymisestä seuraavat ajan- ja kustannussäästöt eivät välttämättä toteudu lineaarisesti. Vaikutuksia tulisi seurata systemaattisesti ja lakien toimeenpanoon tulee varata riittävästi aikaa ja koulutusta.

2. Onko teillä huomioita ehdotusten toimeenpanosta tai lakien voimaantulosta?

Ehdotusten toimeenpano edellyttää muutoksia oikeudenkäyntijärjestelmiin, kärjäoikeuksien asiakirjapohjiin ja käytännön työnkulkuun. Tällä hetkellä käytössä olevat järjestelmät eivät kaikilta osin tue tehokasta tiimityöskentelyä, mikä on johtanut tuomioistuinkohtaisten seurantamenetelmien kehittämiseen. Lisäksi lainmuutosten vaikutusten saattaminen asiakirjapohjiin on viime vuosina viivästynyt toistuvasti, minkä vuoksi kärjäoikeudet ovat joutuneet kehittämään

väliaikaisia paikallisia ratkaisuja työskentelyn turvaamiseksi. Tämä aiheuttaa ylimääräistä kuormitusta ja hidastaa työn sujuvuutta.

Voimaantulovaiheessa on tärkeää kiinnittää erityistä huomiota riittävän siirtymäajan varaamiseen ja varmistaa, että tarvittavat järjestelmä- ja asiakirjamuutokset ovat käytettävissä heti lain tultua voimaan. Myös koulutus, ohjeistus ja toimintatapojen yhtenäistäminen ovat olennaisia onnistuneen toimeenpanon kannalta. Esimerkiksi rikosasioissa käytettävien poissaolouhkien tehokas ja asianmukainen hyödyntäminen ei toteudu pelkästään lainsäädäntömuutoksin, vaan edellyttää aktiivista jalkauttamista käytäntöön, asennemuutosta ja prosessien kehittämistä.

Juttujen peruuntuminen on muodostunut käytännössä merkittäväksi ongelmaksi, jonka ratkaiseminen vaatii toimia myös tuomioistuimilta. Helsingissä rikosasioiden peruuntumisprosentti on tällä hetkellä noin 39 %, mikä heikentää oikeudenkäyntien tehokkuutta ja kuormittaa järjestelmää tarpeettomasti. Uudistuksen onnistunut täytäntöönpano voi vaikuttaa merkittävästi tämän ongelman lieventämiseen, mutta se edellyttää panostusta koulutukseen, ohjeistukseen ja vaikutusten aktiiviseen seurantaan.

3. Onko teillä muita huomioita luonnoksesta hallituksen esitykseksi?

Helsingin käräjäoikeus kannattaa yleisesti rikosprosessin tehostamista, mutta korostaa tarvetta huomioida tuomioistuinten toimintaedellytykset ja prosessien laatu. Uudistukset eivät saa johtaa siihen, että asianosaisen oikeusturva tai prosessin oikeudenmukaisuus heikkenee nopeuden tavoittelun vuoksi.

Helsingin käräjäoikeudessa nopean menettelyn rikosasioiden määrä on jatkanut kasvuaan kolmatta vuotta peräkkäin. On selvää, että tilannetta on pyrittävä aktiivisesti purkamaan. Hallituksen esitysluonnoksessa esiin nostettu tarve ennakkoluulottomalle suhtautumiselle rikosprosessin tehostamiseksi ja sujuvoittamiseksi on hyvin perusteltu. Ehdotetut muutokset ovat askel oikeaan suuntaan.

Vaikka luonnoksessa ei tässä vaiheessa esitetä täysin uusia tai innovatiivisia toimintamalleja, jatkotyössä olisi suotavaa tarkastella myös uudenlaisia ratkaisuja prosessin kehittämiseksi. Oikeusturvan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellytysten turvaaminen kasvavien juttumäärien keskellä edellyttää jatkuvaa järjestelmän ja prosessien arviointia ja kehittämistä.

Pakkala Sirpa
Helsingin kärjäoikeus

Jokela Henna
Helsingin kärjäoikeus - Lausunnon valmistellut osastonjohtaja,
kärjätuomari Petteri Plosila ja osastonjohtaja, kärjätuomari Anu Juho